

ուժով գոցել՝ և լսելի ձայնով մը կրկնել՝ «Յաւէս ուժով եմ, ուժեղ եմ աւելի քան երբեք. ցաւ չունիմ»։ Եւ ցաւը, մեր զիրարզգացութեան, մտավարութեան այս արտայայտչէր, պիտի մեղմանայ, պիտի անհետանայ։ Մեր ուզելու աստիճանէն կախում ունի ցաւին պարտութիւնը։

Հոգեբուժութիւնը, կասկածամտութեան և վատուածութեան ենթարկուածներուն կը ներարկէ կարեւոր ուզելու տրամադրութիւն, ինչ որ կը նշանակէ թէ կը վերահաստատէ յոյսին և կեանքին ժպիտը սպասած այտերու և անպայլ բիբերու մէջ։

ԲԺ. Հ. ԵԱԶՄԱՃԵԱՆ

## ԲԺՇԿԵՆ - ԵՌՈՂԱՋԱՊԵՆՔԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ Խ. ՀԱՅԵԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ տարւան վերջին ամիսներուն, Խորհրդային Միութեան, ինչպէս Հայաստանի մէջ տօնուեցաւ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան տասնամեակը։

Հայաստանի Առողջապահական Ժողովրդական Գործադրութիւնն ալ, իր կարգին, հրատարակեց բժշկ-առողջապահական միօրեայ թերթ մը, «Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը և Բժշկականութիւնը» խորագրով, որուն աշխատակցած է հայ բժշկութեան ծագիկը։ Բոլոր աշխատակիցները կը ներկայացնեն առողջապահական գեանին վրայ կատարուած աշխատանքը Խ. Հայաստանի մէջ, այնպէս որ «միօրեայ թերթը» տեսակ մը պատկերն է Հայաստանի առողջական վիճակին։ Այդ թերթէն, զոր մեղ զրկած է Խ. Հայաստանի Առողջ. Գործադրութիւնը, կը քաղենք հետևեալ մասերը, ներկայացնելու համար մեր արուեստակիցներուն փանքերը և Հայաստանի առողջական վիճակը։

\* \* \*

Առողջապահական Ժողովրդական գործադրը բժ. Ս. Լազարեան, խմբագրական ընդհանուր տեսութեամբ մը կը բանայ թերթը, ցոյց կուտայ ստացուած յաջողութիւնները Խորհրդային Բժշկականութիւն խորագրին տակ։

Բժ. Ա. Մելիք-Ալամեան ևս Խորհրդային բժշկականութեան նուաճումները խորագրին տակ կը պարզէ կատարուած աշխատանքին յայնուրիւնը, «առողջութեան ծարաւն» տանջուող ժողովուրդին տրուած «ձրի բժշկութեան» միջոցները։

Փրոֆ. Ա. Արզումանեան, որ դասախօսն է ֆլային և հոգեկան արտաբանութեան, ներվային և հոգեկան հիւանդութիւնների կանխման, բժշկութեան և այդ հիւանդների խնամատարութեան

կազմակերպման ծրագրի իրագործումը խորագրին տակ կը դրէ. «... 1926 Թւի Փետրուարին Լէնինի անւան Հանրապետական Կլինիկական Ինստիտուտում, առաջին անգամ Հայաստանում, հիմնադրուեց ներվային բաժանմունքը, զուգորդած Հայաստանի Պետական Համալսարանի ներվային և հոգեկան հիւանդութիւնների ամբիոնների հիմնադրման հետ: Այսօր մէկուկէս տարւայ ընթացքում այդ Կլինիկային կից ունենք Ֆիզիկոթերապեւտիկ Ինստիտուտի հոյակապ շէնքը, լիակատար կահաւորած ռենտգենեան կարինէտը, հոգեկան հիւանդանոցի լաշնացումը մինչև 75 մահճակալի, ներվային և հոգեկան հիւանդութիւնների պոլիկլինիկական ընդունելութիւնը երեք մասնագէտներով»:

Բժ. Ա. Մելիքեան, Սանիտարական Լուսաւորութեան Բաժնի վարիչը, որ շահեկան յօշուածներով կ'աշխատակցի «Բուժանքի», Սանիտարական Լուսաւորութիւն խորագրին տակ, ըսելէ յետոյ թէ առանց ընակչութեան գիտակցութեան դժուար է կոուլի հիւանդութեան դէմ, անհրաժեշտ կը դառնէ առողջապահական կրթութիւն մը տալ ժողովուրդին, «Տարածել ճշմարիտ տեղեկութիւններ հիւանդութիւնների մասին, կոխ մղել զանազան հէքիմների, տատմանների և պառւանների դէմ»: Ու յետոյ, այս առթիւ, կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Հայաստանի Առողջապահ. Ժողովրդ. Գործավարութիւնը Հանրամատչելի Գրադարան անունին տակ հրատարակած է զբոյժիչներ զանազան հիւանդութեանց մասին, որոնք են.

Պոռնիկ Դարոյի դատը, 300 օրինակ (սպառած): Մալաթիա, Ա. տպագր., 2000 օրինակ (սպառած): Մալաթիա, Բ. տպագր., 5000 օրինակ (սպառած): Նւէր գեղջկուհիներին, 2000 օրինակ: Պալարախտ, 5000 օրինակ: Մարդու ցնիները, 5000 օրինակ: Մաշկի հիւանդութիւններ, 5000 օրինակ: Սիֆիլիս, (սպառած) 1000 օրինակ: Կատաղութիւն, 3000 օրինակ: Առողջապահական Յուշատետր, 15.000 օրինակ, որո՞ւ արտատպումներ բրած ենք «Բուժանքի» մէջ:

Հրատարակուած է նաև տասնեակ հազարներով թուցիկներ զանազան հիւանդութիւններու մասին. — Մալաթիա, 35.000 օրինակ, Պալարախտ, 5.000 օրինակ, — Սիֆիլիս և Գոնորէա, 10.000 օրինակ, — Ինֆլուէնցա, 5.000 օրինակ, — Բուժէջ, 5.000 օրինակ և այլն: Այս հրատարակութիւններուն մեծ մասը ձրի բաժնուած է ժողովուրդին զիւղերուն և քաղաքներուն մէջ: 1926 տարուան ընթացքին Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ տրուած են 2772 դասախօսութիւններ, 144.976 ունկնդիրներու առջև:

Բժ. Ս. Բաղդասարեան, Առողջապահութեան գործը հորիւղային Հայաստանում, խորագրին տակ կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները. — 1913ին, ամբողջ Հայաստանի մէջ զոյութիւն ունէին միայն 8 խեղճուկ բուժակայաններ, որոնց վարիչը ոչ թէ բժիշկ, այլ բուժակ մըն էր: 1914ին Հայաստանի ներկայ հոգամասերուն

ժրայ զոյութիւն ունէին 16 հիւանդանոց 150 մահճակալով, բժշկական պաշտօնականներու թիւը կը հասնէր 32ի, մասնագիտական բժշկական հաստատութիւններ չկային: Այժմ այդ հաստատութիւններու թիւը կը հասնի 118ի, — առողջապահական բաժիններ 9, հիւանդանոցներ 28, բժշկական խորհրդակցութեան տուներ 7, բուժակալաններ 12, դարմանատուններ 21, վիներական դարմանատուն 1, զեղատուններ 25, աշխատանոցներ (համալսարանէն դուրս) 8, արեւոյաբժային երկիրներու հիւանդութեանց դարմանատուններ 7:

Այս ցանկին մէջ չեն մտներ Կարմիր Խաչի, Երկաթուղիի, Ամերիկեան Նպաստամատուցչին պիւտճէներով պահուած բազմաթիւ հիւանդանոցները և բժշկական հաստատութիւնները:

1 Ապրիլ 1925ին Երևանի մէջ բժիշկներու թիւը կը հասնէր 62, այժմ՝ 100ի: Նկատելի է, որ բժիշկները կեդրոնացած են Երևանի մէջ, որովհետեւ Բժշկական Համալսարանին պատճառով Առողջապահական Գործառնութիւնը ստիպուած է մասնագէտներ պահել Երևանի մէջ: Մասնագէտներ չեն պակսիր նաև Լէնինականի, Դիլիջանի, Ղարաբիլիսայի, Վաղարշապատի մէջ: Առողջապահական Գործառնութիւնը այժմ ուշադրութիւնը դարձուցած է գաւառները, ուր պիտի դրկէ Բժշկական Համալսարանի այս տարուան 33 շրջանաւարտները:

Առամհարութեական օգնութիւնն ալ հետզհետէ կը զարգանայ: Գաւառական կեդրոնները օժտուած են առամհարութեական հաստատութիւններով: 3 գաւառակային կեդրոններու մէջ կան առամհարութեական սենեակներ և ուրիշ 2 գաւառակային կեդրոններու մէջ ալ առամհարութեական աշխատանոցներ: Մինչև և որ հաստատուեցաւ մասնաւոր արհեստանոց մը, հաշմանդամները փոքրէքի համար կը զրկուէին Վրաստան և Ռուսիա: 5 գաւառներ ունին 8 կահաւորուած առամհարութեական սենեակներ, 3-ը ելիքորական:

Գաւառներու մէջ ևս մահճակալները շատցած են: Ամէն գաւառ հետզհետէ կ'օժտուի 1 կամ 2 հիւանդանոցով, 15-20 մահճակալով: Նկատի ունենալով որ ծննդարեւութիւնները արտակարգ շատ են Հայաստանի մէջ, որոշուած է մանկաբարձային մահճակալներու թիւը ևս շատցնել, ինչպէս նաև մանկաբարձուհիներուն թիւը: Երևանի և Լէնինականի մանկաբարձական գոյրոցները իրենց շրջանաւարտերով կը դոցեն շուտով այդ բացերը:

Գալով ապաքինարաններուն, Դիլիջանի կլիման շատ յարմար է նման հաստատութիւններու համար: 1925—1926ին Դիլիջանի ապաքինարանը զրկուած են 208 ապահովագրուած թոքախտաւորներ: Դիլիջանի ապաքինարանը չի կրնար զոհացնել պահանջները, այնպէս որ որոշուած է հիմնել նոր շէնք մըն ալ: Այս շինութենէն դատ քաղաքը պիտի վերանորոգուի, պիտի բացուին ջրմուղներ, ճամբաներ, անտառներ:

Բննութեան ենթարկուած են Հայաստանի Հանքային ջուրերը, ուժ տալու համար ջրարութեական մեթոտներուն: Ներկայիս, Առողջապահական Գործառնութիւնը կը շահագործէ Արզնիի Հանքային ջուրերը: Երբեմնի ամայի ձորը այժմ յարդարուած է և իր Հանքային ջուրը Փիղիքական և քիմիական բաղադրութեամբ բացառիկ է: Հագարաւոր շիշեր այս Հանքային ջուրէն արտահանուեցան Հարեւան երկիրները:

Առողջապահական Գործառնութիւնը ստիպուեցաւ ձեռնարկել Թոքախտաւորներու յատուկ հիւանդանոցի մը շինութեան, 50 մահճակալով, որ կ'աւարտի այս դարնան: Դարձեալ, պիտի հիմնուի բնադարմանարանական (Փիղիթէրափի) շէնք մը, իր բոլոր բաժանումներով՝ Հանքային, ցեխի, ջուրի, արևի, լոյսի, ելեկտրոմեքենարութեական: Հիմը դրուած է նաև աչքի դարմանատան մը, 26 մահճակալով: Շուտով կ'աւարտի նաև մանկաբարձական—կնախտարանական հիւանդանոցը:

(Մնացեալը յաջորդով)

## ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՅՈՂՆԵՐՈՒՆ

— «Բուժանք»ի յաջորդ Թիւը լոյս կը տեսնէ 32 էջով եւ պատկերազարդ: Ծեղ համար զոհողութիւն մըն է, այս զոր անգամ մը եւս կ'ընենք, քաջալերուած «Բուժանք»ի գտած յայն համակրանքէն: Դժբախտաբար պարզ համակրութիւնը չի բաւեր եւ շատ մի, բարեկամներ ուրոնց անունը ամսէ-ամիս կը հրատարակենք, ցանք չեն խնայէր «Բուժանք»ը տարածելու համար: Կը սպասենք որ մեր միւս ընթերցողներն ալ անոնց օրինակին հետեւին եւ գտնեն ԳԷԹ ՄԷՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ:

Ծեծ զոհողութիւն մը չէ մէկ կամ երկու բաժանորդ գտնելը, բայց այդ Թոյլ պիտի տայ որ տեւական 32 էջի բարձրացնենք «Բուժանք»ի ծաւալը, առանց բաժնեգինի աւելցնելու:

Միւս կողմէ ուղեւով գնահատել «Բուժանք»ի բարեկամներուն իրենց Թերթը տարածելու համար Թափած ջանքերը, որոշած ենք, «Թէ ինչ պատմեց Թէրթոնէմը» գիրքէն մէկ օրինակ նուիրել յոլոր այն ընթերցողներուն որոնք երկու օրինակ տարեկան «Բուժանք» կը նուիրեն կամ երկու բաժանորդ կը գտնեն:

— «Բուժանք»ի Ա. տարունհաւաքածոն ամբողջովին սպառած ըլլալով, կը ցաւինք որ չպիտի կրնանք գոհացում տալ շատերու խնդրանքին:

— «Բուժանք»ի Բ. տարուն օգոստոսի եւ Հոկտեմբերի Թիւերը սպառած ըլլալով, կը խնդրենք այն ընթերցողներէն որոնք հաւաքածոյ չեն պահեր, մեզի զրկել այդ Թիւերը: Կը վճարենք արժէքը կամ փոխարէն կը զրկենք նոր Թիւեր կամ առողջապահական գիրք մը: